के. सिद्धार्थ आणि एस. मुखर्जी यांच्या
व्यासंगी लेखणीच्या
परिणत आविष्कारातून साकारलेल्या मूळ
इंग्रजी ग्रंथाचा
श्रीकांत गोखले यांनी तितक्याच समर्थतेने
साध्या-सोप्या, ओघवत्या भाषेत
अनुवादित केलेला संदर्भ

जिऑग्रफी थ्रू मॅप्स
वर्ल्ड

जिऑग्रफी थ्रू मॅप्स वर्ल्ड

केंद्र लोकसेवा आयोग, राज्य लोकसेवा आयोग व
इतर स्पर्धात्मक परीक्षांकरिता उपयुक्त असा
नकाशांच्या माध्यमातून जगाच्या भूगोलाचा
सखोल परामर्श घेणारा संदर्भ

मूळ लेखक
के. सिद्धार्थ
एस. मुखर्जी

मराठी अनुवाद
श्रीकांत गोखले

संस्करण
के'सागर
के'सागर पब्लिकेशन्स

Published By
Sau. Shobhadevi Kshirsagar
K’Sagar Publications
‘Suvarna Shilpa’, 444/1 Shaniwar Peth,
Adjacent to Rajmachikar Flour Mill,
Near Dakshinabhimukhi Maruti Temple, Pune - 411 030
: 24450125, 24455435 Fax : 91-020-24453065

email : arva_ksagar@yahoo.co.in
website : www.ksagar.com

Copy-rights of the Marathi version
K'Sagar Publications, Pune : 2016

Second Edition : 2019

ISBN 978-93-84730-83-3

The name K'Sagar is registered
under the trade marks Act, 1999

Printed at
Shiva-Samartha Printers
Dhayari, Pune

Typesetting
K'Sagar Publications, Pune

Cover Design
K'Sagar Publications, Pune

Price : ₹ 350/-

Our Firms	K'Sagar Book Centre	K'Sagar's House of Books	K'Sagar's House of Books
	Appa Balwant Chowk, Pune - 411 002 (020) 24453065 9823121395 9545567862 / 63	Satya-ganesh Sankul, 102, Budhwar Peth, Jogeshwari Mandir Lane, Pune - 411 002 (020) 24465650 9923810566	39/1, Durga Chambers, Jogeshwari Mandir Lane, Pune - 411 002 (020) 24483166 9923906500 8087722277

Due care has been taken to ensure that the information provided in this book is correct. However, the authors and the publishers bear no responsibility for any damage resulting from any inadvertent omission or inaccuracy in the book.

K'सागरीय...

आदरणीय के. सिद्धार्थ. केंद्र लोकसेवा आयोगाच्या स्पर्धा परीक्षांच्या क्षेत्रातील एक नावाजलेलं व आदरणीय व्यक्तिमत्त्व. राष्ट्रीय ख्यातीचे भूगोल विषयाचे प्राध्यापक आणि भूगोलतज्ज्ञ. भूगोल विषयाच्या अध्यापनाशी आणि संशोधनाशी त्यांनी आयुष्यभर बांधिलकी पत्करलेली अन् जपलेली. भूगोलासारखा रूक्ष विषय सोपा करून सांगण्याची त्यांची हातोटी उल्लेखनीय. विषयाचे अचूक मूल्यमापन व विश्लेषण करण्याची त्यांची क्षमता विलक्षण. के. सिद्धार्थ सरांनी एस. मुखर्जी या त्यांच्या व्यासंगी सहकाऱ्याच्या सहकार्याने लिहिलेले जिऑग्रफी थ्रू मॅप्स हे पुस्तक मराठीत आणण्याची मागणी माझ्या विद्यार्थी मित्रांकडून गेली कित्येक वर्षे सातत्याने केली जात होती.

केंद्र लोकसेवा आयोगाच्या पूर्व व मुख्य परीक्षेसाठी तद्वतच राज्य लोकसेवा आयोगाच्याही दोन्ही परीक्षांसाठी उपयुक्त सिद्ध झालेल्या या ग्रंथातील ज्ञानामृत महाराष्ट्रीय विद्यार्थ्यांना मायबोलीच्या पदराखाली चाखता यावं हे माझेही स्वप्न होते. गरज होती ती या ग्रंथास पुरेपूर न्याय देऊन मराठीत अनुवादित करू शकणाऱ्या ओघवत्या अन् प्रवाही लेखणीची.

माझे शालेय मित्र श्रीकांत गोखले यांच्या रूपाने ही लेखणी मला गवसली आणि आता आपण या ग्रंथास पुरेपूर न्याय देऊ शकू याची खात्री पटली.

जिऑग्रफी थ्रू मॅप्स या मूळ ग्रंथात भारताच्या तद्वतच जगाच्याही भूगोलाचा नकाशांच्या साहाय्याने आणि नकाशांच्या माध्यमातून परामर्श घेतलेला आहे. मूळ इंग्रजी ग्रंथ मराठीत आणताना राज्य व केंद्र या दोन्ही लोकसेवा आयोगांच्या अभ्यासक्रमांचा एकत्रित विचार करता हा ग्रंथ जिऑग्रफी थ्रू मॅप्स : इंडिया व जिऑग्रफी थ्रू मॅप्स : वर्ल्ड अशा दोन स्वतंत्र ग्रंथांच्या माध्यमातून मराठीत आणणे अधिक इष्ट व सयुक्तिक होय, अशी माझी धारणा होती व आहे. या धारणेतून

जिऑग्रफी थ्रू मॅप्स : इंडिया या पहिल्या खंडापाठोपाठ आज जिऑग्रफी थ्रू मॅप्स : वर्ल्ड हा दुसरा खंड महाराष्ट्रीय विद्यार्थ्यांच्या हाती सोपविताना कृतकृत्यतेचा यथार्थ आनंद होत आहे.

के. सिद्धार्थ सरांनी आणि किसलया पब्लिकेशन्स प्रायव्हेट लिमिटेड यांनी हा ग्रंथ मराठीत आणण्यास अनुमती दिल्याबद्दल त्यांचा आणि हा ग्रंथ अथक् परिश्रम घेऊन ओघवत्या शैलीत मराठीत अनुवादित केल्याबद्दल श्रीकांत गोखले यांचा मी निरतिशय ऋणी आहे.

मूळ ग्रंथाचे मराठी रूप साकारताना सोयीच्या दृष्टीने प्रस्तुतच्या पुस्तकाची रचना विभाग पहिला : जगाची ओळख, विभाग दुसरा : उत्तर अमेरिका, विभाग तिसरा : दक्षिण अमेरिका, विभाग चौथा : आफ्रिका, विभाग पाचवा : युरोप, विभाग सहावा : ऑस्ट्रेलिया व प्रशांत महासागरीय बेटे, विभाग सातवा : अंटार्क्टिका खंड, विभाग आठवा : आशिया, विभाग नववा : विषयनिहाय तक्ते, नकाशे व आलेख अशा नऊ विभागांत व एकूण २८ प्रकरणांत केली असून पुस्तकातील महत्त्वाच्या ओळी स्क्रिनचा वापर करून लक्षवेधी बनविलेल्या आहेत. पुस्तकाची ही रचना विद्यार्थी मित्रांना निश्चितच भावेल, अशी खात्री आहे.

साधी-सोपी के'सागरीय भाषाशैली, सुबोध रचनाशैली आणि परिपूर्णता व उपयुक्तता यांच्याशी इमान राखणारा हा ग्रंथ माझ्या विद्यार्थी मित्रांना त्यांच्या परीक्षेत सुयश मिळवून देण्यास निश्चितच उपयुक्त सिद्ध होईल, याची खात्री वाटते.

आपल्या खात्रीदायक यशाबद्दल शुभेच्छांसह!!

आपला,

व्ही. एस. क्षीरसागर

(K'Sagar)

अ नु क्र म णि का

विभाग १ : जगाची ओळख १३

- जगातील खंड
- मुख्य समुद्र
- जगातील मोठी वाळवंटे
- जगातील महासागर
- जगातील महत्त्वाची पर्वतशिखरे

विभाग २ : उत्तर अमेरिका

१ उत्तर अमेरिका खंड २३

२ कॅनडा (राजकीय) २५

- ब्रिटिश कोलंबिया
- मनिटोबा
- क्युबेक
- न्यू फाउंडलंड
- नॉर्थ वेस्ट टेरिटरी
- अल्बर्टा
- सास्काशेवान
- नोवा स्कॉटिया
- ओंटारिओ
- प्रिन्स एडवर्ड आयलंड

३ अमेरिकेची संयुक्त संस्थाने - राजकीय ३३

- ब्रिटिश कोलंबिया
- वॉशिंग्टन
- ऑरेगॉन
- मोंटाना
- व्योमिंग
- ओहीओ
- इंडियाना
- विस्कॉन्सिन
- न्यूयॉर्क
- टेक्सास
- लुइसिआना
- अलास्का
- अल्बर्टा
- कॅलिफोर्निया
- उटाह
- कोलोरॅडो
- ॲरिझोना
- इलिनॉइस
- मिशिगन
- मिनेसोटा
- पेनसिल्वानिया
- अलाबामा
- हवाई

४ उत्तर अमेरिकेची प्राकृतिक व भौगोलिक ओळख ५०

- महत्त्वाचे सागर, उपसागर व आखाते
- महत्त्वाची बेटे
- महत्त्वाची सरोवरे
- महत्त्वाच्या सामुद्रधुनी
- ग्रेट लेक्स आकारमानाच्या क्रमाने

- उत्तर अमेरिकेतील महत्त्वाच्या नद्या
- उत्तर अमेरिकेतील महत्त्वाच्या पर्वतरांगा
- कॅनेडियन शील्ड
- अॅपेलेशियन पर्वतप्रणाली
- महत्त्वाचे द्वीपकल्प

५ मध्य अमेरिका ६५

- मेक्सिको
- होंडुरास
- निकारागुआ
- एल् साल्वाडोर
- कोस्टारिका
- पनामा

कॅरिबिअन बेटे

- बहामा
- क्युबा
- डोमिनिकन गणराज्य
- जमेका
- हैती
- बर्म्युडा
- बर्म्युडा ट्रँगल
- नेदरलँड्स अँटिलस
- प्युर्टोरिको
- त्रिनिदाद व टोबॅगो
- अटलांटिक महासागरातील बेटे

विभाग ३ : दक्षिण अमेरिका

१ दक्षिण अमेरिका राजकीय ७९

- ब्राझील
- बोलिव्हिया
- पाराग्वे
- चिली
- उरुग्वे
- इक्वेडोर
- पेरू
- अर्जेंटिना
- गुयाना
- सुरीनाम
- फ्रेंच गियाना
- कोलंबिया
- व्हेनेझुएला

२ दक्षिण अमेरिका प्राकृतिक आणि भौगोलिक ९३

- महत्त्वाची आखाते, द्वीपकल्प व सामुद्रधुनी
- महत्त्वाची सरोवरे व बेटे
- दक्षिण अमेरिकेतील महत्त्वाची नदी-खोरे
  - ✻ अॅमेझॉन नदीचे खोरे
  - ✻ ओरिनोको नदीचे खोरे
  - ✻ मॅग्डालेना नदीचे खोरे
  - ✻ मॅग्डालेना नदीचे खोरे
  - ✻ पश्चिमी पर्वत (वेस्टर्न माउंटन्स)
  - ✻ गयाना उच्चभूमी
  - ✻ ब्राझीलची उच्चभूमी

- ✻ बोलिव्हियातील पठार किंवा अल्टिप्लॅनो
- ✻ ग्रान चॅको
- ✻ अॅटाकामा वाळवंट
- ✻ पंपा
- ✻ पॅटागोनिया पठार

विभाग ४ : आफ्रिका

१ आफ्रिका राजकीय १०२

- मोरोक्को
- ट्युनिशिया
- अल्जेरिया
- लिबिया
- इजिप्त
- सुदान
- जिबौती
- इरिट्रिया
- सोमालिया
- युगांडा
- रवांडा
- केनिया
- टान्झानिया
- काँगो (पूर्वीचे नाव – झैरे)
- बुरुंडी
- झाम्बिया
- अंगोला
- मालावी
- बोटस्वाना
- मोझाम्बिक
- मादागास्कर
- झिम्बाब्वे
- आयवरी कोस्ट
- नायजेरिया
- घाना
- टोगो
- बेनिन
- नामिबिया
- स्वाझीलँड
- लेसोथो
- दक्षिण आफ्रिका प्रजासत्ताक

२ आफ्रिका खंड प्राकृतिक व भौगोलिक १२५

- ब्राझील
- बोलिव्हिया
- आफ्रिकेच्या सभोवतालचे समुद्र, महासागर आणि खाड्या
- महत्त्वाची आखाते व उपसागर
- महत्त्वाच्या सामुद्रधुनी
- सागरकिनारे
- आफ्रिकेतील खचदरी
- सुएझ कालवा
- महत्त्वाची सरोवरे
- महत्त्वाच्या नद्या
  - ✻ नायजर नदी
  - ✻ झाम्बेझी
  - ✻ ऑरेंज नदी
  - ✻ लिंपोपो नदी
- महत्त्वाचे पर्वत व पठारे
- आफ्रिकेतील वाळवंटे

विभाग ५ : युरोप

१ युरोप १३९

- आइसलंड
- डेन्मार्क
- नॉर्वे
- फिनलंड
- स्वीडन
- स्पेन
- अँडोरा
- पोर्तुगाल
- फ्रान्स
- इटली
- व्हॅटिकन सिटी
- जर्मनी
- स्वित्झर्लंड
- पोलंड
- बेल्जियम
- नेदरलँड्स
- लक्झेम्बर्ग

२ ब्रिटिश बेटे राजकीय १६०

- ब्रिटिश बेटे
- ब्रिटिश बेटांचे प्रमुख राजकीय विभाग
- युनायटेड किंग्डम
- युनायटेड किंग्डमच्या मध्य भागातील शहरे
- वेल्स
- ईशान्य इंग्लंडमधील शहरे
- यॉर्कशायर, नॉटिंगहॅमशायर व डर्बीशायर विभागातील शहरे
- लँकेशायर भागातील शहरे
- स्कॉटलंड
- मध्य स्कॉटलंडमधील शहरे
- बृहत लंडन औद्योगिक क्षेत्र
- उत्तर आयर्लंड व बेलफास्ट

३ रशियन राष्ट्रकुलातील देश १६६

- रशियन राष्ट्रकुलातील देश
- रशिया
- मॉस्को-गॉर्की प्रदेश
- गॉर्की-तुला विभाग
- उरलचा औद्योगिक भाग
- कुझबास विभाग
- प्रशांत महासागर किनाऱ्यालगतची शहरे
- युक्रेन

४ युरोप भौगोलिक व प्राकृतिक १७२

- महत्त्वाची आखाते व उपसागर
- महत्त्वाच्या सामुद्रधुनी
- महत्त्वाचे समुद्र
- युरोपमधील महत्त्वाच्या नद्या
- ऱ्हाईन नदी
- महत्त्वाच्या पर्वतरांगा
- महत्त्वाचे द्वीपकल्प

विभाग ६ : ऑस्ट्रेलिया व प्रशांत महासागरीय बेटे

१ ऑस्ट्रेलिया **१८३**

- ऑस्ट्रेलिया
- ऑस्ट्रेलिया-प्राकृतिक

२ पश्चिम व पूर्व ऑस्ट्रेलिया **१८६**

- पश्चिम ऑस्ट्रेलिया
- नॉर्दर्न टेरिटरी
- दक्षिण ऑस्ट्रेलिया
- पूर्व ऑस्ट्रेलिया
- न्यू साऊथ वेल्स
- क्वीन्सलँड
- व्हिक्टोरिया
- टास्मानिया

३ न्यूझीलंड **१९३**

- न्यूझीलंड

४ प्रशांत महासागरीय बेटे **१९५**

- प्रशांत महासागरीय बेटे
- मायक्रोनेशिया (छोटी बेटे)
- पॉलिनेशिया (अनेक बेटे)
- मेलॅनेशिया

विभाग ७ : अंटार्क्टिका खंड

१ अंटार्क्टिका खंड **२०१**

- ध्रुवीय महासागरीय प्रदेश

विभाग ८ : आशिया

१ आशिया **२०७**

२ चीन **२०९**

- एक पंचमांश मानवी निवास असलेला देश
- तिएँनिन-बीजिंग भागातील शहरे
- मांचुरियन मैदानातील मुकडेन त्रिकोणातील महत्त्वाची शहरे
- शांक्झी-बाओतौ (शांक्झी पाओतो) प्रदेश
- हाँगकाँग
- मकाउ
- तैवान

३ जपान २१३

- जपान

४ उत्तर कोरिया व दक्षिण कोरिया २१५

- उत्तर कोरिया
- दक्षिण कोरिया

५ आग्नेय आशिया २१७

- इंडोनेशिया
- जावा बेट
- सुमात्रा (अंदालास)
- कालीमंतन
- सिंगापूर
- ब्रुनेई
- फिलिपाइन्स
- व्हिएतनाम
- कंबोडिया (काम्पुचिया)
- मलेशिया (मलाया)
- म्यानमार (बर्मा)
- थायलंड (सयाम)

६ पश्चिम आशिया - राजकीय २२७

- तुर्कस्तान
- सिरिया
- लेबानन
- इस्राईल
- जॉर्डन
- इराण
- इराक
- कुवेत
- सौदी अरेबिया
- युनायटेड अरब एमिरेटस्
- कतार
- बहरिन
- येमेन
- ओमान

७ आशिया भौगोलिक व प्राकृतिक २३९

विभाग ९ : विषयनिहाय तक्ते, नकाशे व आलेख २५३

- जगातील वार्षिक पर्जन्यमानाचे वर्गीकरण
- जगातील हवामान विभाग
- जगातील नैसर्गिक वनसंपत्ती
- मानवी व्यवसाय
- सागरी प्रवाह
- अटलांटिक महासागरातील प्रमुख सागरी प्रवाह
- जगातील प्रमुख सागरी मार्ग
- जगातील लोहमार्गाचे जाळे
- जग : लोकसंख्येचे वितरण आणि घनता

विश्व-सूची ३०१